

DOI: 10.37621/JNAMSU-2022-1-5

«Журнал НАМН України» | 2022 | т. 28 | № 1 | С.367-380

20 РОКІВ ДЕРЖАВНІЙ УСТАНОВІ «ІНСТИТУТ НЕФРОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ МЕДИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ»: ДОСЯГНЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ

М. О. Колесник, В. Є. Дріяньська, Л. О. Ліксунова, М. Б. Величко, Н. І. Козлюк

Державна установа «Інститут нефрології НАМН України», вул. Дегтярівська 17-в, Київ, 04050, Україна

У грудні 2021 року Державна установа «Інститут нефрології Національної академії медичних наук України» відмічала ювілей – 20 років від дня заснування. Це сучасний науково-дослідний, лікувально-діагностичний і організаційно-методичний заклад, який забезпечує реалізацію державної політики в галузі нефрології. Наукові тематики, які виконуються співробітниками інституту, спрямовані на вдосконалення методів діагностики і підвищення ефективності лікування хворих на гломерулонефрит, пієлонефрит, гальмування прогресування хронічної хвороби нирок, покращення якості життя і продовження його тривалості у пацієнтів, які лікуються діалізними методами, надання комплексної диференційованої допомоги хворим з гострим пошкодженням нирок. За ініціативою Інституту створено і функціонує Національний реєстр хворих на хронічну хворобу нирок з гострим пошкодженням нирок та з трансплантованою ниркою, дані якого відповідають вимогам Європейського ниркового реєстру і щорічно публікуються у його матеріалах, вони є підґрунтям для управлінських рішень розвитку спеціалізованої нефрологічної допомоги в Україні. Проведення діагностики і лікування пацієнтів у клініці здійснюються на рівні, який відповідає міжнародним стандартам. В інституті проводиться підготовка і перепідготовка наукових кадрів і лікарів в галузі нефрології, щоквартально публікується «Український журнал нефрології і діалізу», здійснюється експертиза наукових праць.

Свою діяльність співробітники інституту спрямовують на вирішення актуальних проблем нефрології, покращення якості надання спеціалізованої нефрологічної допомоги, підготовку кваліфікованих кадрів, які зможуть її забезпечити.

Ключові слова: Інститут нефрології, історія, нефрологічна допомога.

Відомості про авторів

Колесник Микола Олексійович – д. м. н., проф., чл.-кор. НАМН України, директор ДУ «Інститут нефрології НАМН України», Київ, Україна, ORCID:0000-0001-6658-3729;

Дріяньська Вікторія Євгенівна – д. м. н., проф., заступник директора з наукової роботи ДУ «Інститут нефрології НАМН України», Київ, Україна, ORCID:0000-0002-2586-5532;

Ліксунова Людмила Олександрівна – к. м. н., головний лікар ДУ «Інститут нефрології НАМН України», Київ, Україна, ORCID:0000-0001-9650-2504;

Величко Марина Борисівна – к. м. н, старший науковий співробітник, учений секретар ДУ «Інститут нефрології НАМН України», Київ, Україна, ORCID:0000-0002-8713-5930;

Козлюк Надія Іванівна – к. п. н., завідувач відділу науково-організаційної і патентно-ліцензійної роботи ДУ «Інститут нефрології НАМН України», Київ, Україна, ORCID:0000-0002-5415-8634.

Для цитування: Колесник МО, Дряньська ВС, Ліксунова ЛО, Величко МБ, Козлюк НІ. 20 років Державній установі «Інститут нефрології Національної академії медичних наук України»: досягнення і перспективи. Журнал Національної академії медичних наук України. 2022;28(1); 367-380. DOI: 10.37621/JNAMSU-2022-5.

Стаття надійшла до редакції 03.01.2022 року
Направлена на рецензування 30.04.2022 року
Прийнята до публікації 28.06.2022 року

20 YEARS OF THE STATE INSTITUTION "INSTITUTE OF NEPHROLOGY OF THE NATIONAL ACADEMY OF MEDICAL SCIENCES OF UKRAINE": ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS

Mykola O. Kolesnyk, Victoria Y. Drianska, Liudmila O. Liksunova, Maryna B. Velychko, Nadia I. Kozliuk

State Institution "Institute of Nephrology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", 17-B Dehtiarivska Str., Kyiv, 04050, Ukraine

In December 2021, the State Institution "Institute of Nephrology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine celebrates its 20th anniversary. It is a modern research, medical-diagnostic and organizational-methodical institution that ensures the implementation of state policy in Nephrology. Scientific topics performed by the staff of the institute are aimed at improving diagnostic methods and improving the treatment of patients with glomerulonephritis, and pyelonephritis, inhibiting the progression of chronic kidney disease, improving quality of life and prolonging its duration in dialysis patients, providing comprehensive differentiated care of patient acute kidney injury.

The Institute was the initiation established and functioning of the National Register of Chronic Kidney Diseases, Acute Kidney Injury and Transplanted Kidney, the data of which are the basis for management decisions to develop specialized nephrological care in Ukraine and are published annually in materials European Renal Register. The Institute conducts training and postgraduate education for doctors in the field of nephrology. Ukrainian Journal of Nephrology and Dialysis is published quarterly. The scientific works are examined.

The staff of the Institute directs its activities to solve current problems of nephrology, improving the quality of specialized nephrological care, and training qualified personnel, who will be able to provide it.

Keywords: Institute of Nephrology, history, nephrology assistance.

For citation: Kolesnyk MO, Driyanska VY, Liksunova LO, Velychko MB, Kozliuk NI. 20 years of the State Institution "Institute of Nephrology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine": achievements and prospects. Journal of the National Academy of the Medical Science of Ukraine. 2022;28(1); 367-380 DOI: 10.37621/JNAMSU-2022 -5.

The article was received on 03.01.2022
For review, 30.04.2022
Accepted for publication on 28.06.2022

Information about authors

Mykola O. Kolesnyk – Dr. Sci. (Medicine), Prof., Correspondent Member of the NAMS of Ukraine, Director of the SI “Institute of Nephrology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine”, Kyiv, Ukraine, ORCID: 0000-0001-6658-3729;

Victoria Y. Drianska – Dr. Sci. (Medicine), Deputy Director for Research of the SI “Institute of Nephrology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine”, Kyiv, Ukraine, ORCID: 0000-0002-2586-5532;

Liydmila O. Liksunova – Cand. Sci. (Medicine), Head of Clinic of the SI “Institute of Nephrology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine”, Kyiv, Ukraine, ORCID: 0000-0001-9650-2504;

Maryna B. Velychko – Cand. Sci. (Medicine), Senior Researcher, Academic Secretary of the SI “Institute of Nephrology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine”, Kyiv, Ukraine, ORCID: 0000-0002-8713-5930;

Nadia I. Kozliuk – Cand. Sci. (Pedagogy), Head of scientific organization and patent Department of the SI “Institute of Nephrology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine”, Kyiv, Ukraine, ORCID: 0000-0002-5415-8634.

Maryna B. Velychko

ORCID: 0000-0002-8713-5930

velichkomb@gmail.com

Державну установу «Інститут нефрології НАМН України» було створено у складі Академії медичних наук України відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України № 562-р від 13 грудня 2001 року і Постанови Президії АМН України від 19 грудня 2001 року № 9/3.

З 2002 року по теперішній час його директором є член-кореспондент Національної академії медичних наук України, доктор медичних наук, професор, лікар-нефролог вищої категорії Микола Олексійович Колесник. Він разом з колективом створив і реалізував програму розбудови інституту як провідної науково-практичної установи держави.

Нині в структурі установи: адміністрація, апарат управління, відділи нефрології та діалізу, дитячої нефрології, еферентних технологій; лабораторії патоморфології, біохімії, імунології, відділ науково-організаційної та патентно-ліцензійної роботи, клініка, господарський підрозділ.

Працюють 111 співробітників, у тому числі 34 штатних наукових співробітників (14 – зовнішні сумісники по розділу «наука»). Клініка – 77 штатних працівників (12 сумісників). З них 1 член-кореспондент НАМН України, 7 професорів, 2 доктори медичних наук і доктор біологічних наук, 17 кандидатів наук.

З самого початку наукова і науково-організаційна діяльність інституту була спрямована на вирішення питань фундаментальної і прикладної нефрології: вивчення факторів, які визначають хронізацію та прогресування первинних і вторинних захворювань нирок у дорослих і дітей; покращення якості життя пацієнтів, які лікуються методами ниркової замісної терапії; оптимізацію діалітичної терапії у хворих з гострим пошкодженням нирок; розробку нових методів діагностики, створення нових та удосконалення відомих методик лікування хвороб сечової системи.

Виконання НДР розпочалось у 2004 році відділами нефрології та діалізу (під керівництвом професора М. О. Колесника), еферентних технологій (під керівництвом професора І. О. Дудар), дитячої нефрології (під керівництвом професора І. В. Багдасарової) та лабораторіями біохімії, імунології, мікробіології, патоморфології.

Наукова діяльність установи реалізується через виконання планових НДР, які відповідають світовим трендам у галузі нефрології. Більшість наукових розробок, виконання яких започатковане в установі, не мають світових аналогів.

У 2004–2020 рр. виконувались 9 фундаментальних, 25 прикладних і 2 НДР як фрагмент державної науково-технічної програми «Цукровий діабет».

Була створена оригінальна концептуальна модель інфекцій сечової системи (ІСС), на основі якої виконувались наукові дослідження з вивчення імунних порушень, антиоксидантного захисту у хворих на рецидивуючі ІСС. Вперше вивчені механізми формування гіпероксалурії у пацієнтів з хронічним пієлонефритом як фактора його рецидивування, запропоновані нові способи корекції встановлених порушень. Встановлено, що у хворих на хронічний пієлонефрит гіпероксалурія та високий рівень NGAL є предикторами погіршення функції нирок.

Визначено, що порушення еубіозу піхви та кишківника зі зменшенням частки індигенної мікрофлори та збільшенням колонізації умовно-патогенними бактеріями асоціюють з рецидивуючим перебігом хронічного пієлонефриту у жінок та запропоновані підходи до прогнозування рецидивів і способи їх профілактики.

Встановлено регіональне зростання резистентності основних збудників ІСС (*E.coli* та *Enterococcus spp.*) до ко-тримоксазолу, хінолонів/фторхінолонів, пеніцилінів та карбапенемів.

Доведено, що рецидивуючий перебіг ІСС є незалежним фактором ризику бактеріальної мультирезистентності, порушення кількісного складу мікробіоти товстого кишківника та формування гіпероксалурії.

У 2016 році для виконання НДР за цією тематикою було отримано грант Президента України для обдарованої молоді на 2016 рік разом з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка.

Вивчалась якість життя і коморбідність у пацієнтів, які лікуються методами гемодіалізу (ГД), перитонеального діалізу (ПД). Встановлена залежність якості життя, імунного статусу і оксидативного стресу хворих на хронічну хворобу нирок (ХХН) VД стадії від модальності діалітичної терапії. Доведено, що анемія у діалітичних пацієнтів прямо пов'язана з проявами хронічного запалення, персистенням у хворих MRSA/VRE, гіперактивацією симпатичної ланки нервової системи.

Підтверджено, що некоригована анемія і варіабельність гемоглобіну мають потужний негативний вплив на якість життя пацієнтів з ХХН VД ст., що суттєво погіршує соціальну реабілітацію цієї категорії хворих, зменшує тривалість та якість їхнього життя. Запропоновані лікувальні стратегії для покращення ефективності лікування і якості життя діалітичних пацієнтів.

Встановлені фактори, які визначають якість та тривалість ефективного лікування ПД-пацієнтів. Оптимізовані методики діалітичної терапії у хворих з гострим пошкодженням нирок. Визначені предиктори виживаності пацієнтів кардіохірургічного профілю з гострим пошкодженням нирок і запропоновано удосконалений алгоритм показань застосування діалітичної ниркової замісної терапії.

Вивчаються зміни системи міжклітинної взаємодії у хворих на гломерулонефрит з нефротичним синдромом. Визначені HLA антигени I та II класів, які обумовлюють генетичну детермінованість до різних морфологічних варіантів хронічного гломерулонефриту з нефротичним синдромом, та їх асоціативні зв'язки з рівнями про- і протизапальних цитокінів як додаткові маркери прогнозування відповіді на імунотропну терапію і перебіг захворювання.

Удосконалено методологію лабораторних досліджень хронічної цитомегаловірусної інфекції, Епштейна-Барр інфекції та інфекції, викликані вірусами простого герпесу 1 та 2 типів у дітей, хворих на гломерулонефрит з нефротичним синдромом, для оптимізації діагностичного процесу.

Визначені предиктори гормоночутливості і гормонорезистентності у дітей, хворих на гломерулонефрит з нефротичним синдромом. Запропонована оптимізація лікування залежно від ініціальної чутливості до глюкокортикостероїдів з послідовним використанням

преднізолону, хлорбутину, циклофосфану та мікофенолату мофетилу. Розроблено новий підхід до досліджень функції нирок і ренальної гемодинаміки (за рівнем креатинінурії, β_2 -мікроглобулінурії, активності реноспецифічних ферментів сечі, даними динамічної та статичної реносцинтиграфії), на його основі створено систему каскадного паралельного мультимаркерного прогнозування несприятливого перебігу захворювання. Визначені особливості дебюту і перебігу гломерулонефриту з нефротичним синдромом у дітей раннього віку.

Визначені тригерні фактори щодо виникнення рецидивів пієлонефриту у дітей відповідно до вікових груп. Доведена доцільність використання досліджень ферментурії для визначення активності патологічного процесу у дітей, хворих на хронічний пієлонефрит. Встановлено, що активація процесів перекисного окислення ліпідів і ензимурія є маркерами прогресування структурно-функціональних та метаболічних порушень епітелію проксимальних каналців зі зниженням функції нирок у дітей з вторинним пієлонефритом.

У 2009 році наукова, практична та науково-організаційна робота професорів М. О. Колесника і І. В. Багдасарової отримала національне визнання. Вони стали Лауреатами Державної премії України в галузі науки і техніки за 2009 рік за цикл наукових робіт «Розробка та впровадження системи методів діагностики, профілактики і лікування хвороб нирок».

У 2019 році професори Г. М. Драннік і В. Є. Дріянська за дослідження в галузі клінічної імунології, в тому числі внесок у розкриття імунологічних складових етіопатогенезу хвороб нирок у дітей і дорослих, висвітлені в науковій праці «Наукова розробка та впровадження персоніфікованого підходу до діагностики, лікування та профілактики імунозалежних захворювань» стали Лауреатами Державної премії України у галузі науки і техніки за 2018 рік. В. Є. Дріянська також була відмічена Почесною відзнакою МАРТІС «Золота Фортуна» – нагороджена медаллю «Трудова слава».

В Інституті сформульована концептуальна модель стратифікації ризиків прогресування ХХН і серцево-судинних ускладнень у пацієнтів з ураженнями нирок різної етіології шляхом вивчення гомеостазу оксалатів і уратів як потенційних акселераторів хронічного запалення, в рамках якої виконується фундаментальна НДР.

Досліджено стан метаболізму щавлевої та сечової кислот у хворих на ХХН, проаналізовані зміни залежно від виду діалітичної терапії і адекватності лікування у хворих на ХХН ВД ст., із втратою резидуальної функції нирок і ризиком розвитку нефатальних кардіоваскулярних ускладнень.

Вперше вивчено розповсюдженість порушень обміну сечової і щавлевої кислот у хворих на гломерулонефрит залежно від рівня протеїнурії, визначено прогностично значущі концентрації сечової кислоти щодо прогресування ХХН.

Визначені особливості обміну щавлевої та сечової кислот у хворих на гломерулонефрит та у діалітичних пацієнтів, проаналізовано залежно від гіперурикемії особливості прогресування ХХН, вираженість хронічного запалення, втрату резидуальної функції нирок, кількість епізодів перитоніту у пацієнтів на ПД.

Вперше досліджено оксалат-деградуючу активність (ОДА) кишкової мікробіоти залежно від тривалості і виду лікування діалізом.

Експериментально продемонстровано, що формування ХХН з тубулоінтерстиційним фіброзом асоціює зі зниженням екскреції оксалату з сечею, зниженням кількості оксалат-деградуючих бактерій фекальної мікробіоти кишківника та їх загальної ОДА, що через 10 тижнів спостереження призводить до гіпероксалемії у тварин, і показана доцільність застосування синбіотику для відновлення ОДА фекальної мікробіоти.

Визначено, що дисліпідемія, порушення стану вуглеводного обміну, гіперактивація симпатичної нервової системи, гіперволемія, інтраперитонеальна продукція про- та протизапальних цитокінів і продуктів пероксидації у ПД-пацієнтів залежать від тривалості та адекватності лікування ПД. Запропоновані лікувальні підходи до їх корекції.

Доведено, що стан вуглеводного обміну ПД-пацієнтів характеризується статистично значущим підвищенням рівня лептину крові та індексу інсулінорезистентності. Рівень лептину сироватки > 11 нг/мл до ініціації ПД є достовірним предиктором кращої виживаності техніки ПД (чутливість тесту 92,3 %, специфічність 100 %).

Продемонстровано, що вегетативний статус ПД-пацієнтів характеризується гіперактивацією симпатичної нервової системи зі значним гальмуванням активності парасимпатичної ланки вегетативної нервової системи. Встановлені показники варіабельності серцевого ритму, які є достовірними предикторами кращої виживаності методу.

Доведено, що концентрація церулоплазміну сироватки крові є незалежним предиктором виживаності методу ПД.

Гіперволемія у ПД-пацієнтів асоційована зі зниженням адекватності ПД, системним та інтраперитонеальним накопиченням продуктів пероксидації та концентрацій цитокінів ІЛ-10 і моноцитарного хемоатрактантного протеїну (МХП-1) у сироватці крові. Продемонстровано, що гіпергідратація достовірно впливає на ризик розвитку кардіоваскулярних ускладнень.

Застосування аторвастатину у ПД-пацієнтів в дозі 20 мг/д протягом 6 місяців продемонструвало клінічно значуще зниження рівнів паратиреоїдного гормону та фосфору сироватки.

Застосування α -ліпоєвої кислоти у ПД-пацієнтів дозволяє знизити концентрації прозапального МХП-1 та інсуліну сироватки, підвищити рівень протизапального ІЛ-10 та антиоксидантний захист крові пацієнтів.

Досліджені рівні сечової і щавлевої кислот у крові та сечі пацієнтів з ХХН на різних її стадіях та визначені особливості порушень метаболізму залежно від рівня протеїнуриї на додіалізованому етапі та резидуальної функції нирок, виду і адекватності діалізного лікування у хворих на ХХН VД ст.

Проаналізовано залежність темпів прогресування ХХН, хронічного запалення, резидуальної функції нирок від рівнів сечової і щавлевої кислот у крові пацієнтів з ХХН на різних її стадіях та ОДА кишкової мікробіоти у діалізних пацієнтів і запропоновано методи її відновлення за допомогою синбіотиків.

Вивчається якість життя і коморбідність у пацієнтів, які лікуються методами ГД, ПД. Досліджено залежність якості життя, імунного статусу та оксидативного стресу хворих ХХН VД стадії від модальності діалісної терапії.

Визначено коморбідні стани і поєднані з ними фактори у хворих ХХН VД стадії, які впливають на виживання пацієнтів. Запропоновані стратегії для покращення ефективності лікування і якості життя діалізних пацієнтів.

Досліджено роль і прогностичне значення порушень функцій та структурних характеристик щитоподібної залози і гіпергалактоземії у хворих на ХХН VД.

Вивчені особливості про-антиоксидантного балансу крові у пацієнтів з ХХН VД стадії з анемією, запропоновані інформативні маркери його моніторингу.

Встановлені фактори, які визначають якість та тривалість ефективного лікування ПД-пацієнтів.

Вивчаються питання оптимізації діалісної терапії у хворих з гострим пошкодженням нирок. Визначені предиктори виживаності пацієнтів кардіохірургічного профілю з гострим пошкодженням нирок та запропоновано удосконалений алгоритм показань до застосування діалісної ниркової замісної терапії.

Вивчення НЛА антигенів і змін системи міжклітинної взаємодії у хворих на гломерулонефрит з нефротичним синдромом стало підґрунтям для дослідження генетично обумовлених і набутих маркерів ефективності імунотропної терапії у пацієнтів з проліферативними і непроліферативними формами гломерулонефриту. Як додаткові маркери прогнозування відповіді на імунотропну терапію і перебіг захворювання визначені НЛА антигени I та II класів, які обумовлюють генетичну детермінованість до різних морфологічних варіантів хронічного гломерулонефриту з нефротичним синдромом та їх асоціативні зв'язки з рівнями про- і протизапальних цитокінів.

Проводяться дослідження з проблеми підвищення ефективності лікування дітей, хворих на гломерулонефрит з нефротичним синдромом (ГН, НС). Для прогнозу перебігу ГННС у дітей встановлені прогностично значущі клінічні, біохімічні і функціональні маркери, на основі чого створено систему поетапного моніторингу та лікування з метою сповільнення прогресування захворювання.

Для оптимізації діагностичного процесу у дітей, хворих на ГН, НС із супутньою вірусною інфекцією, удосконалено методологію лабораторних досліджень хронічної цитомегаловірусної інфекції, Епштейна-Барр інфекції та інфекції, викликані вірусами простого герпесу 1 та 2 типів .

Визначено залежність підвищення активності реноспецифічних ферментів сечі від інфікування вірусом гепатиту В у дітей, хворих на ГН, НС і обґрунтована доцільність уточнення їхнього інфекційного статусу на 4–6-му тижнях лікування. Визначені особливості дебюту і перебігу ГН, НС у дітей раннього віку. З 2018 року співпрацюємо в PodoNet Registry (обсерваційне спостереження за пацієнтами зі стероїдорезистентним НС з маніфестацією захворювання у віці до 21 року: центр КІЕ): <http://www.podonet.org>.

Проводиться скринінг генних мутацій, які кодують склад базальної мембрани клубочків нирок і спричиняють генетично обумовлений НС у дітей раннього віку для індивідуалізації терапії.

Для підвищення якості ранньої діагностики, медикаментозної профілактики рецидивів і лікування хронічного вторинного пієлонефриту у дітей досліджували особливості його перебігу залежно від причини і віку пацієнтів. Встановлено, що активація процесів перекисного окислення ліпідів і ензимурія є маркерами прогресування структурно-функціональних та метаболічних порушень епітелію проксимальних каналців зі зниженням функції нирок у дітей з вторинним пієлонефритом.

Показана доцільність використання реносцинтиграфії з радіофармпрепаратами різного шляху для діагностики пієлонефриту у дітей.

Доведено, що довгострокове застосування інгібіторів АПФ у нефропротективній дозі є безпечним і позитивно впливає на зниження альбумінурії у дітей, хворих на хронічний обструктивний пієлонефрит. Розроблено алгоритми діагностики, диференційовані підходи до лікування та профілактики рецидивів захворювання у дітей, хворих на вторинний хронічний пієлонефрит.

Проведено перше дослідження епідеміології гострого пошкодження нирок (ГПН) у дітей України за період 2013–2017 і 2018–2019 років. Вивчені наслідки гострого пошкодження нирок у дітей; встановлено, що ГПН розвивається переважно у хлопчиків (60 %), частіше у дітей віком від 1 до 3 років.

Визначені вікові відмінності етіології ГПН: у хворих віком до 3 років переважав гемолітико-уремічний синдром, у старших – гемолітична анемія, гломерулонефрит, пре- та постренальна причини і токсичні фактори.

Доведено доцільність відтермінованого визначення реноспецифічних ферментів сечі і С-реактивного протеїну, дисбіозу кишківника та сцинтиграфічного дослідження функції нирок у дітей, які перенесли ГПН, як маркерів латентного перебігу ХХН; запропоновано комплекс діагностичних заходів для спостереження цієї когорти пацієнтів.

За результатами наукових досліджень опубліковано 46 монографій і посібників, 19 службових видань, 983 статті (13 за кордоном), 814 тез доповідей (275 – за кордоном), 29 методичних рекомендацій, 20 інформаційних листів, отримано 85 патентів на винаходи і корисні моделі. Щорічно у клінічну практику пропонується і впроваджується 10–12 нововведень.

На даний час ДУ «Інститут нефрології НАМН України» є головним науково-практичним, методичним та експертним закладом країни в галузі нефрології, має власну клініку, сучасну лабораторну базу.

Діяльність Установи сприяла розвитку спеціалізованої медичної допомоги хворим нефрологічного профілю.

У 2003 році за ініціативи і при безпосередній участі співробітників інституту були сформульовані основні положення сучасної системи спеціалізованої медичної допомоги хворим нефрологічного профілю, які затверджені спільними наказами МОЗ і АМН України, зокрема «Про поліпшення якості та організації системи медичної допомоги дорослим хворим нефрологічного профілю» від 30.09.2003 № 65/462, наказу МОЗ України і НАМН № 84/608 від 22.09.2011, що регламентує структуру організації нефрологічної допомоги хворим нефрологічного профілю, положення про обласні, міські, районні (міжрайонні), сателітні центри нефрології та діалізу, про консультативні нефрологічні кабінети, про відділення нефрології та діалізу, про відділення інтенсивної нефрології, що сприяло їх імплементації у медичну практику.

Учені інституту беруть активну участь у роботі професійного об'єднання нефрологів – громадської організації Української асоціації нефрологів і фахівців з трансплантації нирки (УАН і ФТН), благодійної організації «Національний нирковий фонд України». Для вирішення на державному рівні нагальних завдань спеціалізованої нефрологічної допомоги і підвищення питомої ваги трансплантації нирки у структурі нирково-замісної терапії керівництво УАН і ФТН звернулось до МОЗ України з пропозицією внести зміни до наказу МОЗ від 30 вересня 2014 року № 74/688 «Про внесення змін до наказу АМН та МОЗ України від 30.09.2003 № 65/462» для створення обласних центрів нефрології, діалізу і трансплантації нирки в Одеській, Дніпропетровській, Львівській, Запорізькій ОКЛ, Харківському обласному клінічному центрі урології і нефрології ім. В. І. Шаповала.

Для уніфікації термінологічних понять і підходів до лікування науковці інституту створили класифікацію хвороб сечової системи, яка була затверджена II Національним з'їздом нефрологів (Харків, 2005). На III з'їзді (Луганськ, 2009) були прийняті зміни до неї та морфологічна класифікація хвороб нирок для нефрологічної практики, настанови і протоколи ГД і ПД. На V з'їзді нефрологів України (Вінниця, 2017) затверджені нова редакція класифікації хвороб сечової системи та внесені зміни до морфологічної класифікації, підготовано і опубліковано низку медико-технологічних документів, зокрема протоколи «Діагностика та лікування інфекцій сечової системи», «Лікування хворих на ХХН У ст гемодіалізом», «Лікування хворих на ХХН V стадії перитонеальним діалізом».

Було створено проекти Державної програми розвитку системи надання медичної допомоги хворим нефрологічного профілю, концепція якої була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 445-р від 5 листопада 2005 року.

У 2003 році було започатковане функціонування регіональних і національного реєстру хворих на хронічну хворобу нирок, з гострим пошкодженням нирок та пацієнтів з трансплантованою ниркою. Створення цього масштабного медичного галузевого реєстру починали з розробки наукових основ збору, збереження та аналізу інформації, а також зі створення відповідної інфраструктури, що поширюється на всю територію України. Розроблення заходів для успішної роботи Реєстру, запропонованих ДУ «Інститут нефрології НАМН України» під керівництвом професора М. О. Колесника, отримало державну підтримку завдяки затвердженню наказу МОЗ України від 30.09.03 р. № 65/462 «Про поліпшення якості та організації системи медичної допомоги дорослим хворим нефрологічного профілю» (зі змінами відповідно до спільних наказів НАМН України та МОЗ України від 30 вересня 2014 р. № 74/688 та від 25 серпня 2015 р. № 45/540) і наказу МОЗ України та НАМН України від 11 липня 2012 року № 514/41 «Про затвердження форм первинної облікової документації, форми звітності з питань реєстрації пацієнтів з хронічною хворобою нирок, трансплантованою ниркою або гострим пошкодженням нирок». У 2006 році Реєстр визнаний таким, що відповідає Європейським вимогам, та включений до реєстру Європейської ниркової асоціації, який щорічно публікується у *Clinical Journal of Nephrology*.

У 2007 році впроваджене програмне забезпечення функціонування Національного та регіональних реєстрів хворих на хронічну хворобу нирок. Сучасні засоби автоматизованої обробки інформації дозволили перевести на новий рівень процеси автоматизованого контролю

якості первинної інформації, застосовувати автоматизовані процедури пошуку та видалення помилкових і дублюючих записів у базах даних регіональних реєстрів.

Запровадження нових технологій і процедур підвищило якість первинної документації. Координаційним комітетом Національного реєстру, головним координатором якого є член-кореспондент НАМН України М. О. Колесник, а заступником головного координатора – завідувач відділу науково-організаційної роботи к. пед. н. Н. І. Козлюк, щорічно проводиться збір інформації від регіональних координаторів, яка є базовою основою Національного реєстру.

Створена та імплементована методика рейтингової оцінки надання медичної допомоги хворим нефрологічного профілю шляхом вивчення статистичних показників, які характеризують епідеміологічну ситуацію щодо ХХН та ГПН. Щорічно виконується рейтингова оцінка якості надання спеціалізованої медичної допомоги нефрологічним хворим у областях України за кожним обраним показником (організація та кадрове наповнення, доступність і ефективність лікування хворих на ХХН, які лікуються ГД, ПД, трансплантацією нирки, або пацієнтів з ГПН), результати якої публікуються в «Українському журналі нефрології та діалізу».

Дані цього Реєстру є підґрунтям для аналізу якості надання спеціалізованої медичної допомоги пацієнтам нефрологічного профілю, прийняття необхідних управлінських рішень на різних рівнях організації надання медико-профілактичної допомоги населенню України. В результаті число нефрологічних центрів в Україні збільшилось з 55 у 2007 році до 137 у 2019. Доступність ниркової замісної терапії збільшилась з 8,5 на 100 тис. населення у 2007 році до 24,4 на 100 тис. населення у 2019 році.

Успішне вирішення організаційних питань щодо вдосконалення системи спеціалізованої нефрологічної допомоги в Україні викликало інтерес у провідних нефрологів за кордоном і стало підґрунтям для започаткування роботи професора М. О. Колесника у комісії Міжнародного товариства нефрологів з глобального розвитку нефрології в світі. З 2008 року він – член координаційної ради ERA-EDTA Registry Європейської асоціації нефрологів. У квітні 2021 року Міжнародне товариство нефрологів за значний внесок у розвиток нефрології відзначило М. О. Колесника нагородою ISN Pioneer Award.

Співробітники установи стали співавторами першої в історії світової нефрології фундаментальної монографії «Word Nephrology».

Клініка Інституту почала функціонувати з жовтня 2004 року, коли почав працювати діалізний блок за адресою Київ, вул. Дегтярівська 17 в, де було обладнано 7 діалізних місць для проведення програмного ГД в амбулаторному режимі.

У 2007 році у структурі Клініки було відкрите відділення інтенсивної нефрології (нині відділення інтенсивної терапії критично хворих) на базі Національного інституту серцево-судинної хірургії імені М. М. Амосова.

У 2021 році ліжковий фонд Клініки Державної установи «Інститут нефрології Національної академії медичних наук України» складає – 50 ліжок. В структурі Клініки: денний стаціонар на 24 ліжка; відділення інтенсивної терапії критично хворих на 6 ліжок; відділення амбулаторної нефрології, діалізу та ІТ-забезпечення на 20 ліжок; клініко-діагностична лабораторія; кабінет ультразвукової діагностики; патологоанатомічне відділення.

55 пацієнтів отримують лікування діалізними методами (ГД, гемодіафільтрація), 11 пацієнтів лікуються методом ПД.

Клініко-діагностична лабораторія повторно акредитована на вищу категорію у 2020 році.

В Інституті на сучасному рівні проводиться діагностика і лікування нефрологічних хворих, дорослих і дітей. За показаннями пацієнтам проводяться пункційна біопсія нирки, морфологічні дослідження нефробиоптатів.

За наявності високої активності захворювань нирок застосовуються диференційовані підходи до лікування з використанням імунотропної терапії, ГД, гемодіафільтрації,

гемофільтрації, ізольованої ультрафільтрації, плазмаферезу, ПД. Щорічно в клініці надається спеціалізована медична допомога 1300–1500 пацієнтам, здійснюється 4–5 тисяч консультацій.

Серед унікальних медичних послуг, які надаються в клініці:

- виконання пункційної біопсії нирки з наступними світлооптичною, імуногістохімічною та електронно-мікроскопічною верифікацією;
- одночасне заміщення або підтримка втрачених функцій серця, легень, печінки та нирок;
- забезпечення виконання аорто-коронарного шунтування хворим на ХХН VД стадії з використанням внутрішньоаортальної балонної контрапульсації;
- застосування ПД у пацієнтів з некомпенсованим цирозом печінки або медикаментозно резистентною серцевою недостатністю;
- комбіноване лікування ГД, гемодіафільтрацією, гемофільтрацією, постійним вено-венозним діалізом або гемофільтрацією та імунотропними лікарськими засобами пацієнтів з різними варіантами швидкопрогресуючого гломерулонефриту;
- визначення порушень мікробіоти кишківника з їх наступною корекцією для запобігання рецидивам хронічного пієлонефриту;
- оцінка порушень метаболізму щавлевої та/або сечової кислот.

Клініка має вищу акредитаційну категорію – акредитаційний сертифікат № 014159 від 12.10.2018 р.; організація її роботи відповідає вимогам ДСТУ ISO 9001:2015.

В Інституті проводиться підготовка та атестація наукових кадрів. Працюють аспірантура і докторантура за спеціальністю «Нефрологія».

Ліцензовано підготовку наукових кадрів на третьому науково-освітньому рівні за спеціальністю «222 Медицина» спеціалізацією «нефрологія», післядипломну підготовку лікарів за фахом «нефрологія», розроблені навчальні програми та методичне забезпечення до них.

Нині в аспірантурі інституту навчаються 5 аспірантів. За останні 5 років здобувачами наукового ступеня успішно захищено 4 докторські і 9 кандидатських дисертацій.

Започатковано цикли підвищення кваліфікації з питань діалізової терапії, інтенсивної нефрології та дитячої нефрології для лікарів і медичних сестер, на яких щорічно проходять підготовку 25–50 слухачів.

У 2020 році за ініціативою співробітників інституту створено адаптовані клінічні рекомендації з діагностики та лікування хворих на ХХН і з гострим пошкодженням нирок в умовах пандемії COVID-19, організовано та проведено вебінар «COVID-19 і нирки», учасниками якого стали 230 лікарів з усіх областей України, що сприяло підвищенню їхнього професійного рівня.

ДУ «Інститут нефрології НАМН України» під егідою Міжнародного товариства нефрологів (ISN) співпрацював в рамках Sister Renal Center Program з Академічним медичним центром Амстердама (Нідерланди) та в міжнародній програмі Development of research databases and epidemiological registries for some urinary system and kidney diseases in Ukraine (Sundsvall, Швеція).

Проводиться рецензування авторефератів та дисертаційних робіт за спеціальністю «Нефрологія».

У 2003 р. за ініціативи співробітників Інституту нефрології створена та затверджена ВАК України наукова спеціальність «нефрологія» (шифр 14.01.37); затверджена програма кандидатських іспитів за спеціальністю «нефрологія». Спеціалізована вчена рада Д 26.565.01 за спеціальністю 14.01.37 «нефрологія», створена у січні 2004 р., дотепер продовжує свою роботу. Їй надано право проводити прийняття до розгляду та захист дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) медичних наук за спеціальністю: 14.01.37 «нефрологія». За період її роботи успішно захищені 7 докторських і 51 кандидатська дисертації.

Це дозволило об'єднати професорів, які проводили дослідження з актуальних проблем нефрології у різних областях України, для плідної співпраці, результатом якої стала підготовка висококваліфікованих наукових кадрів, фахівців у цій галузі.

Провідні вчені Інституту є членами міжнародних організацій – Європейської Асоціації нефрологів, трансплантологів і діалізологів (ERA-EDTA), членами Міжнародного товариства нефрологів (ISN), Міжнародного товариства з перитонеального діалізу (ISPD), Європейського товариства з алергології та клінічної імунології (ЕААСІ), Товариства імунологів СНД, Британського товариства імунологів, міжнародного товариства дитячих нефрологів (МОО «ТОДН») Міжнародної Європейської Урологічної Асоціації.

Результати наукових розробок Інституту нефрології щорічно представляються на міжнародних і національних нефрологічних та урологічних форумах. Щорічно проводиться не менше 2 науково-практичних заходів для підвищення професійного рівня лікарів-нефрологів і ознайомлення їх з новітніми досягненнями в галузі нефрології.

Прагнення підвищити професійний рівень надання спеціалізованої допомоги хворим нефрологічного профілю спонукало у 2010 році професорів М. О. Колесника, І. О. Дудар, І. В. Багдасарову створити міжнародну громадську організацію Асоціацію нефрологів нових незалежних держав (МГО АНННД). Директор Інституту – професор М. О. Колесник був обраний її Президентом. З того часу наукові форуми, організовані МГО АНННД за активної участі у їх роботі співробітників ДУ «Інститут нефрології НАМН України», вже відбулись в Україні, Білорусі, Грузії, Казахстані.

Співробітники Установи є співзасновниками і входять до складу правління благодійної організації «Національний нирковий фонд України», громадської організації Українська асоціація нефрологів, яку у вересні 2017 р. було реорганізовано в Українську асоціацію нефрологів і фахівців з трансплантації нирки. Президентом цієї асоціації обрано професора М. О. Колесника, віце-президентами професорів О. С. Никоненка, І. О. Дудар, Н. М. Степанову.

В 2011–2020 рр. співробітники ДУ «Інститут нефрології НАМН України» організували і провели IV і V з'їзди нефрологів України, 30 науково-практичних конференцій та вебінар «COVID і нирки» в Україні, брали активну участь у підготовці і проведенні V і VI Конгресів АНННД у м. Мінськ (Білорусь).

Було зроблено 897 доповідей (більше 200 за кордоном) на 291 наукових конференціях, конгресах, з'їздах.

При виконанні НДР Інститут співпрацює з ТОВ «Фрезеніус Медікал Кер Україна», НМУ ім. акад. О. О. Богомольця, Навчально-науковим центром «Інститут біології» Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ДУ «Інститут нефрології НАМН України» щоквартально з квітня 2004 року видає «Український журнал нефрології та діалізу», який внесено до переліку «Б» МОН України, а з 2021 року включено до міжнародної наукометричної бази «Scopus».

Працює веб-сайт ДУ «Інститут нефрології», проводяться консультації з питань нефрологічної допомоги online www.health-ua.org.

Діяльність установи високо оцінена на національному і міжнародному рівні:

Почесне звання «Заслужений лікар України» мають 2 лікарі, «Заслужений діяч науки і техніки» – 1 працівник, «Заслужений працівник охорони здоров'я» – 1 працівник, Лауреати державної премії України в галузі науки і техніки – 3 працівники, 3 працівники нагороджені грамотою Верховної Ради України, 1 працівник отримав Знак пошани НАМН України.

Для подальшого розвитку і забезпечення ефективної нефрологічної допомоги в установі передбачено:

- трансформувати функціонування Національного та регіональних реєстрів хворих на хронічну хворобу нирок та пацієнтів з гострим пошкодженням нирок з режиму агрегованих даних у режим online;

- створити консультативні кабінети на клінічних базах відділів еферентних технологій (КМКЛ № 3) та дитячої нефрології (КДКЛ № 7);

- створити мультидисциплінарний клінічний академічний центр ХХН;
- забезпечити online консультування хворих з регіонів України, використовуючи ІТ-технології для вирішення проблемних питань діагностики та лікування хворих зі співробітниками обласних і міських центрів нефрології та діалізу;
- вивчити механізми формування та визначити терапевтичні мішені постковідного синдрому у хворих на хронічну хворобу нирок VД ст.;
- удосконалювати підходи до сповільнення прогресування кардіоваскулярних ускладнень у хворих на ХХН VД ст. на підставі вивчення клінічно значущих характеристик їх перебігу;
- проводити післядипломну підготовку лікарів за спеціальністю «нефрологія» для забезпечення кваліфікованими кадрами центрів нефрології і діалізу в умовах реалізації реформи медичної галузі.

У 2021 році Інститут пройшов державну атестацію, в результаті якої його було віднесено до II кваліфікаційної групи наукових установ, вчергове отримано свідоцтво, що установу внесено до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави.

ДУ «Інститут нефрології НАМН України» є провідним науковим, лікувально-діагностичним та організаційно-методичним закладом держави, який забезпечує реалізацію державної політики у галузі нефрології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Kolesnyk MO. [Institute of Nephrology AMS of Ukraine 5 years] Ukrainian Journal of Nephrology and Dialysis. 2007;1(13):2-9. Ukrainian.
2. Kolesnyk MO, editor. [Analysis of ten-year activity and prospects development nephrological care in Ukraine] Ukrainian Journal of Nephrology and Dialysis. 2008;(1):2-7. Ukrainian.
3. Velychko MB, Kozliuk NI. [Nephrology and dialysis : bibliographic index of scientific works of the SI "Institute of Nephrology AMS of Ukraine" 2002–2006 years]. Kyiv: Sofia-A; 2007. 83 p. Ukrainian.
4. Kolesnyk MO, Kozliuk NI, Stepanova NM. [State Institution "Institute of Nephrology NAMS of Ukraine": 10 years from the date of foundation]. Kyiv: Poligraf Plus; 2011. 32 p. Ukrainian.
5. Vozianov AF, Synjachenko OV, Kolesnyk NA, Dumanskyi YF. [Pages of the history of urology and nephrology]. ISBN 978-966-8977-03-9. Kyiv: Poligraf Plus; 2007. 249 p. Russian.
6. Kolesnyk M, Kozlyuk N, Nikolaenko S, Stepanova N, Gonchar Y, Zakon K. [Rating evaluation of specialized medical care by the patients nephrologic profile of the Ukraine province]. Ukrainian Journal of Nephrology and Dialysis. 2015;(4):3-8. doi: 10.31450/ukrjnd.4(48).2015.04. Ukrainian.
7. Kolesnyk M, Drannik G, Driyanskaya V, Rudenko A, Stepanova N, Kruglikov V. [Conceptual model of recurrent urinary tract infections]. Ukrainian Journal of Nephrology and Dialysis. 2011;(2):5-17. Ukrainian.
8. Kolesnyk M, Driianska V, Liksunova L, Kozliuk N. [Analysis of results and forecast of activities SI "Institute of Nephrology of the NAMS of Ukraine"]. Ukrainian Journal of Nephrology and Dialysis. 2019;(3):3-16. doi: 10.31450/ukrjnd.3(63).2019.01. Ukrainian.

20 ЛЕТ ГОСУДАРСТВЕННОМУ УЧРЕЖДЕНИЮ «ИНСТИТУТ НЕФРОЛОГИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ МЕДИЦИНСКИХ НАУК УКРАИНЫ»: ДОСТИЖЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Н.А. Колесник., В.Е. Дриянская, Л.А.Ликсунова, М.Б.Величко, Н.И.Козлюк

*ГУ «Институт нефрологии НАМН Украины»,
ул. Дегтяревская 17-в, Киев 04050, Украина*

В декабре 2021 года Государственное учреждение «Институт нефрологии Национальной академии медицинских наук Украины отмечает юбилей - 20 лет со дня основания. Это современный научно-исследовательский, лечебно-диагностический и организационно-методический центр, реализующий государственную политику в области нефрологии. Научные тематики, которые выполняются сотрудниками института направлены на усовершенствование методов диагностики и повышение эффективности лечения больных гломерулонефритом, пиелонефритом, торможение прогрессирования хронической болезни почек, улучшение качества жизни и ее продолжительности у пациентов, которые лечатся диализными методами, комплексную дифференцированную помощь больным с острым повреждением почек. По инициативе сотрудников института создан и функционирует Национальный реестр больных с хронической болезнью почек, с острым повреждением почек и с трансплантированной почкой, данные которого отвечают требованиям Европейского почечного реестра, ежегодно публикуются в его материалах. Они служат основой для управленческих решений развития специализированной нефрологической помощи в Украине. Проведение диагностики и лечения пациентов в клинике института проводится на уровне отвечающем международным стандартам. В институте проводится подготовка и переподготовка научных кадров, врачей, работающих в области нефрологии, ежеквартально публикуется «Украинский журнал нефрологии и диализа», проводится экспертиза научных работ.

Свою деятельность сотрудники института направляют на решение актуальных проблем нефрологии, улучшение качества специализированной нефрологической помощи в Украине, подготовку квалифицированных кадров, которые смогут ее обеспечить.

Ключевые слова: институт нефрологии, история, нефрологическая помощь.

Для цитирования: Колесник НА, Дриянская ВЕ, Ликсунова ЛА, Величко МБ, Козлюк Н.И. 20 лет Государственному учреждению «Институт нефрологии Национальной академии медицинских наук Украины»: достижения и перспективы. Журнал Национальной академии медицинских наук Украины 2022. 28(1); 367-380. DOI: 10.37621/JNAMSU-2022-5.